

Rečenica kao pustolovina ili što se dogodi kad rečenica postane život

Jezik je složen dinamičan sustav. Dijelovi od kojih se sastoji u neprekidnoj su interakciji. Kao cjeloviti sustav u interakciji je sa sustavima koji ga okružuju. Jedan od tih sustava smo i mi – ljudi. Jezik nas prožima na mnogo načina, od površinske do najdublje, najintimnije razine. S jedne strane omogućuje nam izricanje pojedinačnih unutarnjih svjetova, s druge uvid u unutarnje svjetove drugih, a s treće propitivanje cjelovite stvarnosti, postavka na kojima se ona temelji, sustava od kojih se sastoji. Ta razgranata mreža u kojoj podatci teku u svim smjerovima omogućuje da poučavanje jezičnih sadržaja pretvorimo u pustolovno putovanje kroz život, život oko nas i u nama.

Putovanje kroz rečenicu nije učenicima osnovnoškolskoga uzrasta zanimljivo ni jednostavno, ali ga možemo takvim učiniti. Krenimo od temeljnoga rečeničnog dijela: predikata. Predikat otvara mjesto ostalim rečeničnim dijelovima. Kad se tako prenese značenjski smislena obavijest, nastalu cjelinu nazivamo rečenicom. Prirodne nas znanosti uče da se elementi od kojih je građen naš svijet, a time i mi sami, međusobno povezuju

.....
Prirodne nas znanosti uče da se elementi od kojih je građen naš svijet, a time i mi sami, međusobno povezuju u nove sustave: primjerice, kad se udruže dva atoma vodika i jedan atom kisika, nastaje voda. Kad se dvije jednostavne rečenice udruže u novu cjelinu, nastaje složena rečenica.
.....

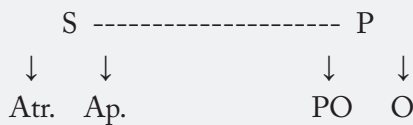
u nove sustave: primjerice, kad se udruže dva atoma vodika i jedan atom kisika, nastaje voda. Kad se dvije jednostavne rečenice udruže u novu cjelinu, nastaje složena rečenica. Njezina jednostavnost ili složenost ovisi o broju stvaralačkih poticaja, odnosno predikata. Odnosi elemenata unutar novonastale cjeline (za potrebe poučavanja) mogu biti dvojaki: oni mogu biti neovisni jedni o drugima kao voda i vjetar ili međuovisni kao povezanost organa koji čine ljudsko tijelo s krvožilnim sustavom. Na rečeničnoj razini govorimo o nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama.

U nezavisnosloženim rečenicama promatramo odnose među sadržajima surečenica od kojih se sastoje. One na jezičnoj (gramatičkoj, odnosno sintaktičkoj) razini zrcale odnose među ljudima, unutar čovjeka, između ljudi i svijeta koji ih okružuje. Primjerice, kad dva čovjeka imaju nešto zajedničko, velika je mogućnost da će postati prijatelji,

* Biserka Draganić profesorica je hrvatskoga jezika u Osnovnoj školi Frana Krste Frankopana u Zagrebu.

suradnici, partneri. Zajedništvo među sadržajima surečenica unutar nezavisnosložene rečenice izriče se sastavnom rečenicom. Osim zajedništvom, naš se svijet i život odvijaju i u suprotnostima (dan – noć, sreća – nesreća, rad – nerad). Suprotstavljenost sadržaja izriče se suprotnom rečenicom. Ljudski život obilježen je izborima. Izbor znači da od više mogućnosti za svoj život biramo one koje nam odgovaraju. Na izboru se temelje rastavne rečenice.

Prije nego se pozabavimo zavisnosloženim rečenicama, prisjetit ćemo se rečeničnih dijelova s pomoću grafičkoga prikaza:

Ti rečenični dijelovi otkrivaju ulogu riječi u rečenici, što se poklapa s brojnim ulogama koje ljudi igraju u životu zato što stupaju u različite odnose jedni s drugima (vozač, inženjer, mama, ujak, prijatelj, kraljica itd.) kao što to čine i riječi u rečenici. Postoje brojni načini koji nam pomažu u otkrivanju vrsta međuljudskih odnosa, kao i onih između riječi u rečenici i surečenica u složenoj rečenici. Jedan je od njih (za našu temu najvažniji) postavljanje pitanja. Postati dobar **pitatelj** jedna je od najvažnijih životnih zadaća jer dobro postavljeno pitanje vodi do odgovora, koji omogućava pravilno mišljenje, a ono vodi do pozitivne akcije. Dakle, jedemo li često nekvalitetnu (brzu) hranu, možemo pitati koju dobrobit organizam ima od nje. Budući da dobrobiti nema, ali ona dovodi do povećanja masnoće i šećera u krvi te tjelesne težine, dobro ju je izbjegavati ako želimo ostati zdravi.

Promotrimo li sad rečenične dijelove u jednostavnoj rečenici ili zavisnosloženu rečenicu, možemo reći da je naš glavni zadatak utvrditi vrstu odnosa između riječi u jednostavnoj rečenici, odnosno vrstu odnosa između glavne i zavisne surečenice. Odnos ćemo istražiti postavljanjem pitanja. Svrha bavljenja rečeničnim dijelovima i zavisnosloženom rečenicom stoga nije samo ovladavanje dijelovima i rečenicom kao gramatičkim kategorijama, nego prije svega vježbanje postavljanja pitanja. Ovlada li učenik tehnikom postavljanja pitanja, posljedično ovladava gramatičkom (sintaktičkom) kategorijom, stoga, da bismo uvježbali tehniku postavljanja pitanja, navedene sadržaje počinjemo obrađivati općenitim uvidima u gradivo.

Općenit uvid u gradivo znači da učenicima tijekom najmanje triju školskih sati za svaki dio navedenoga gradiva damo uvid (grafički prikaz) u temeljne pojmove koji se obrađuju, izradimo s njima pomoćni didaktički materijal, a potom im omogućimo da se služe tim materijalom u otkrivanju rečeničnih dijelova, odnosno vrsta zavisnosloženih rečenica. Kad uvježbamo otkrivanje vrste rečeničkoga dijela ili zavisnosložene rečenice, prelazimo

na obradu svakoga pojedinog rečeničnog dijela ili vrste zavisnosložene rečenice s pomoću učeničkih izlaganja, čija je svrha naučiti učenike kako na sažet, zanimljiv i zabavan način služeći se suvremenom tehnologijom predstaviti vršnjacima bitne gramatičke sadržaje.

Izrađivanje didaktičkoga materijala za učenje jedan je od načina poučavanja učenika kako učiti. Uključuje precizan rad ruku, kretanje kroz prostor, suradnju, ovladavanje korištenjem uređajima poput plastifikatora. Uputa koju učenici dobiju na početku rada koji ih opušta i zabavlja može sadržavati sljedeće: odabir boje papira A4 na kojemu će raditi, pisanje omiljenim sredstvom najčitkije što mogu, stavljanje završenoga materijala u vrećicu za plastificiranje i, na kraju, plastificiranje didaktičkoga materijala.

Sam didaktički materijal sadržava naziv područja (primjerice, rečenični dijelovi ili zavisnosložene rečenice), nazive rečeničnih dijelova s oznakama u zagradama ili nazive zavisnosloženih rečenica te pitanja na koja učenici odgovaraju. Materijali se, naravno, mogu raditi odvojeno ili se zbog srodnosti gradiva kratak uvid na razini obavijesti u zavisnosloženu rečenicu može dati kod općenitoga uvida u rečenične dijelove te se didaktički materijal može izraditi unaprijed korištenjem objema stranama papira, pri čemu treba voditi računa o tome da sredstvo za pisanje nije vidljivo na drugoj strani papira.

Ako se pojedini rečenični dijelovi ili vrste zavisnosloženih rečenica uče putem učeničkih izlaganja, učenike učimo kako poučavati druge, odnosno kako javno izlagati unutar zadanoga vremena. Naučimo ih, primjerice, da ako odaberu slikokaz kao sredstvo prenošenja znanja, poučavanje počnu igrom, da na svakoj sličici imaju najviše tri natuknice, da iz primjera izvode pravila, tijekom izlaganja komuniciraju s kolegama iz razreda (publikom) povezujući postojeća s novim znanjima, da posljednja sličica na slikokazu sadržava poveznice na izvore znanja te da izlaganje završe pripremljenim audiovježbama ili videovježbama.

Ovo je jedan od načina kako osposobljavati učenike za cjeloživotno učenje, u kojemu će im ključna znanja koja su usvojili, vještine koje su razvili i odnos prema znanju koji su izgradili pomoći u spoznavanju cjelovite slike svijeta, što uključuje i pronalaženje podataka, procjenu njihove valjanosti te, posljedično, njihovu pravilnu primjenu.